

ГОР ВИДАЛ АСАРЛАРИДА ОММАВИЙ МАДАНИЯТНИНГ ИЖТИМОЙИЙ-СИЁСИЙ ТАНҚИДИ

Умаров Ҳамидилло Лутфуллаевич,

Ўзбекистон Республикаси

Иқтисодиёт ва молия вазирлиги ҳузуридаги Божхона

қўмитасининг Божхона институти катта ўқитувчиси, майор

Аннотация

Ушбу тезисда америкалик ёзувчи, публицист ва жамоат арбоби Гор Видал асарларида оммавий маданиятнинг ижтимоий-сиёсий мазмуни таҳлил қилинади. Муаллифнинг оммавий ахборот воситалари, маданий индустрия ва истеъмол жамиятига оид қарашлари замонавий медиа муҳити нуқтаи назаридан баҳоланади. Тадқиқотда Гор Видал оммавий маданиятни жамоатчилик онгини шакллантириш ва сиёсий жараёнларга таъсир кўрсатишнинг муҳим воситаси сифатида талқин қилиши асослаб берилади. Шунингдек, унинг ғояларининг рақамли медиа ва глобал ахборот маконидаги долзарблиги очиб берилган.

Калит сўзлар: Гор Видал, оммавий маданият, оммавий ахборот воситалари, медиа, сиёсий коммуникация, жамоатчилик онги, рақамли жамият.

Аннотация

Статья посвящена исследованию социально-политической критики массовой культуры в творчестве американского писателя и публициста Гора Видала. Рассматриваются его взгляды на влияние средств массовой информации, культурной индустрии и общества потребления на общественное сознание и политические процессы. Особое внимание уделяется актуальности концепции Видала в условиях цифровой медиасреды и глобализации информационного пространства.

Ключевые слова: Гор Видал, массовая культура, средства массовой информации, медиакультура, общественное сознание, политическая коммуникация.

Annotation

This thesis examines the socio-political criticism of mass culture in the works of the American writer and public intellectual Gore Vidal. Particular attention is given to his views on the influence of mass media, the culture industry, and consumer society on public consciousness and political communication. The study also highlights the relevance of Vidal's ideas in the context of digital media and the global information society.

Keywords: Gore Vidal, mass culture, mass media, media culture, public consciousness, political communication, digital society.

Кириш

XX асрнинг иккинчи ярмида оммавий маданият феномени фақат маданий ҳодиса сифатида эмас, балки ижтимоий ва сиёсий муносабатларга таъсир этувчи муҳим омил сифатида ҳам ўрганила бошланди. Айниқса, оммавий ахборот воситаларининг жадал ривожланиши жамоатчилик фикрини шакллантириш, сиёсий жараёнларга таъсир кўрсатиш ҳамда истеъмолчилик маданиятини кенгайтиришда муҳим ўрин эгаллади. Шу жиҳатдан америкалик ёзувчи ва публицист Гор Видалнинг оммавий маданият ҳақидаги қарашлари замонавий медиакоммуникациялар назарияси учун муҳим илмий аҳамият касб этади.

Гор Видал ўзининг публицистик асарлари ва эсселарида оммавий маданиятни нафақат кўнгилочар индустриянинг маҳсули, балки ижтимоий онгни шакллантириш, сиёсий дискурсни бошқариш ва ҳукмрон мафкурани мустаҳкамлаш механизми сифатида баҳолайди [1].

Унинг фикрича, оммавий ахборот воситалари жамиятда ахборот тарқатиш билан бир қаторда муайян сиёсий ва иқтисодий манфаатларни илгари суриш вазифасини ҳам бажаради [2].

Мазкур тадқиқотнинг мақсади — Гор Видал асарларида оммавий маданиятнинг ижтимоий-сиёсий танқидини таҳлил қилиш ҳамда унинг қарашларининг рақамли медиа ва замонавий ахборот жамияти шароитидаги долзарблигини очиб беришдир.

Тадқиқотнинг илмий янгилиги шундан иборатки, Гор Видалнинг оммавий маданиятга оид қарашлари рақамли медиамакон ва алгоритмлар орқали жамоатчилик фикрини шакллантириш жараёнлари билан қиёсий таҳлил қилинган. Шунингдек, муаллифнинг медиа танқиди замонавий ахборот хавфсизлиги ва медиасаводхонлик концепциялари билан боғлиқ ҳолда баҳоланган.

АСОСИЙ ҚИСМ

Гор Видал XX аср Америка интеллектуал муҳитининг йирик намояндаларидан бири сифатида оммавий маданиятни жамиятнинг маданий эҳтиёжларини қондирувчи восита эмас, балки ижтимоий онгга таъсир кўрсатувчи мафкуравий институт сифатида баҳолайди. Унинг публицистик меросида оммавий ахборот воситалари, сиёсий элита ва корпоратив манфаатлар ўртасидаги ўзаро боғлиқлик алоҳида ўрин эгаллайди. Видалнинг фикрича, ахборот маконининг йирик корпорациялар томонидан назорат қилиниши жамоатчилик фикрининг бир томонлама шаклланишига сабаб бўлади ва демократик институтлар фаолиятига салбий таъсир кўрсатади [1].

Муаллифнинг қарашларида оммавий маданият инсоннинг мустақил фикрлаш қобилиятини сусайтирувчи омил сифатида талқин қилинади. Реклама, телевидение ва кўнгилочар индустрия орқали шакллантириладиган истеъмолчилик маданияти шахснинг интеллектуал эҳтиёжларини чеклаб, унинг ижтимоий фаоллигини пасайтиради. Бу

ҳолат, айниқса, сиёсий жараёнларда фуқаролар иштирокининг камайиши ва ижтимоий бефарқликнинг кучайишига олиб келади [2].

Видал оммавий маданиятни танқид қилишда маданият индустрияси ҳақидаги классик назариялар билан ҳамоҳанг фикрларни илгари суради. Хусусан, унинг қарашлари Т. Адорно ва М. Хоркхаймер томонидан ишлаб чиқилган «маданият индустрияси» концепцияси билан уйғунлик касб этади. Улар каби Видал ҳам маданиятнинг тижоратлашуви ижодий эркинликни чеклашини, маданий хилма-хилликнинг қисқаришига ва стандартлашган маданий маҳсулотлар устунлигига олиб келишини таъкидлайди [3].

Замонавий рақамли медиамакон шароитида Гор Видалнинг ғоялари янада долзарб аҳамият касб этмоқда. Ижтимоий тармоқлар, рақамли платформалар ва сунъий интеллект асосида ишловчи тавсия алгоритмлари ахборотни истеъмол қилиш хусусиятини тубдан ўзгартирди. Бугунги кунда ахборот оқими нафақат таҳририят сиёсати, балки алгоритмик танлов орқали ҳам шакллантирилмоқда. Бу эса жамоатчилик фикрига таъсир кўрсатишнинг янги механизмларини юзага келтирмоқда.

Шу нуқтаи назардан, Гор Видал томонидан илгари сурилган медиа танқиди замонавий рақамли коммуникация тизими учун ҳам назарий асос бўлиб хизмат қилади. Агар XX асрда оммавий ахборот воситалари асосий таъсир воситаси бўлган бўлса, XXI асрда ушбу вазифани рақамли платформалар, сунъий интеллект ва шахсийлаштирилган ахборот алгоритмлари бажармоқда. Бу эса медиа саводхонликни ривожлантириш ва ахборот хавфсизлигини таъминлаш масалаларини янада долзарблаштиради.

Тадқиқот натижалари Гор Видалнинг оммавий маданият ҳақидаги қарашлари фақат муайян тарихий даврга эмас, балки глобал рақамли жамият шароитига ҳам татбиқ этилиши мумкинлигини кўрсатади. Унинг

қарашлари ахборот оқимини танқидий баҳолаш, медиасаводхонликни ривожлантириш ва жамоатчилик онгини манипуляция қилиш механизмларини илмий жиҳатдан тушунишда муҳим назарий асос ҳисобланади.

ХУЛОСА

Тадқиқот натижалари Гор Видалнинг оммавий маданиятга оид қарашлари маданий танқид доирасидан чиқиб, жамиятдаги сиёсий коммуникация, ахборот сиёсати ва жамоатчилик онгини шакллантириш муаммоларини қамраб олишини кўрсатди. Муаллиф оммавий маданиятни тижоратлашув, медиа корпорациялар таъсири ва сиёсий манфаатлар билан узвий боғлиқ тизим сифатида талқин этади.

Таҳлил жараёнида Гор Видал қарашларининг рақамли медиамакон шароитида ҳам ўз аҳамиятини сақлаб қолаётгани аниқланди. Ижтимоий тармоқлар, рақамли платформалар ва алгоритмик ахборот тарқатиш механизмлари оммавий онгга таъсир кўрсатишнинг янги шаклларини вужудга келтирмоқда. Бу эса Видал томонидан илгари сурилган медиа танқиди концепциясини замонавий рақамли коммуникациялар назарияси нуқтаи назаридан қайта баҳолаш зарурлигини кўрсатади.

Тадқиқотнинг амалий аҳамияти шундан иборатки, унинг натижаларидан адабиётшунослик, маданиятшунослик, медиатадқиқотлар ва сиёсий коммуникация соҳаларида ўқув-услубий материаллар тайёрлашда ҳамда оммавий маданият ва медиа саводхонликка оид илмий тадқиқотларни ривожлантиришда фойдаланиш мумкин.

Адабиётлар

1. United States: Essays 1952–1992. New York: Random House, 1993.
2. The Last Empire: Essays 1992–2000. New York: Doubleday, 2001.

3. Perpetual War for Perpetual Peace. New York: Thunder's Mouth Press, 2002.
4. Manufacturing Consent: The Political Economy of the Mass Media. New York: Pantheon Books, 1988.
5. Culture Inc.: The Corporate Takeover of Public Expression. New York: Oxford University Press, 1989.
6. Dialectic of Enlightenment. Stanford: Stanford University Press, 2002.
7. Amusing Ourselves to Death. New York: Penguin Books, 1985.
8. Simulacra and Simulation. Ann Arbor: University of Michigan Press, 1994.